

De programma's voor de Europese verkiezingen van 2009 onderling vergeleken

Politieke partijen langs de 'democratische' meetlat

Edwin van Rooyen¹

Welke positie nemen de Nederlandse politieke partijen in ten aanzien van het democratisch functioneren van de Europese Unie? Hebben de partijen blijkens hun verkiezingsprogramma lessen getrokken uit de uitslag van het in 2005 gehouden referendum over het Grondwettelijk Verdrag?

Hieronder een schematisch overzicht en bespreking van de standpunten van de Nederlandse politieke partijen ten aanzien van bestuurlijk Europa. Een vergelijking tussen de partijen leert dat GroenLinks, SP en D66 de grootste 'democratische' ambities hebben. Het CDA is de enige partij met een verkiezingsprogramma –PVV en ToN hebben er géén– waarin de relatie tussen de burger en Europa onbesproken blijft.

Wanneer een partij in de kolom 'Geen uitspraak' staat vermeld, wil dat niet per se zeggen dat deze partij zich niet bij het standpunt kan aansluiten. Het is aan de kiezer te beoordelen waarom een partij zich kennelijk niet op een standpunt heeft laten vastleggen. De partijen staan in de cellen genoemd in volgorde van grootte, dat wil zeggen het aantal zetels in de Tweede Kamer.

¹ dr. Edwin van Rooyen doet voor het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP, Rijksuniversiteit Groningen) en het Montesquieu Instituut (Den Haag) onderzoek naar de relatie tussen Nederlandse politieke partijen en Europese partijfederaties, oftewel Europartijen. De website van het DNPP (www.rug.nl/dnpp) biedt een catalogus van alle verkiezingsprogramma's die vanaf 1946 zijn verschenen. Het Montesquieu Instituut is te vinden op www.montesquieu-instituut.nl.

Vergelijking standpunten

Standpunt	Duidelijk voorstander	Minder duidelijk voorstander	Geen uitspraak
‘Europees beleid is alleen gewenst om grensoverschrijdende problemen aan te pakken’	CDA, SP, VVD, GroenLinks, CU/SGP	D66	PvdA, PVV, PvdD
‘De samenwerking met andere nationale parlementen moet worden geïntensiveerd’	GroenLinks, CU/SGP	VVD	CDA, PvdA, SP, PVV, D66, PvdD
‘Het nationale parlement moet de Europese besluitvorming in sterkere mate controleren’	SP, VVD, GroenLinks, CU/SGP, D66	PvdA	CDA, PVV, PvdD
‘Het Europees Parlement moet niet langer bijeenkomen in Straatsburg’	PvdA, SP, VVD, GroenLinks, CU/SGP, D66, PvdD		CDA, PVV
‘Belangrijke Europese besluiten moeten aan een Europees referendum worden onderworpen’	SP, GroenLinks, D66		CDA ² , PvdA, VVD, PVV, CU/SGP, PvdD
‘Het Europees Parlement moet het recht krijgen om individuele	SP, GroenLinks	D66	CDA, PvdA, VVD ³ , PVV, CU/SGP, PvdD ⁴

² Het CDA verklaart in het laatste artikel van zijn verkiezingsprogramma, waarin wordt ingegaan op vernieuwingen in het reglement van het Eurovisie Songfestival, ‘vervent tegenstander van referenda’ te zijn. Hieruit kan worden afgeleid dat het CDA een tegenstander is van dit standpunt. Een letterlijke uitspraak ontbreekt echter.

³ De VVD steunt dat het Europees Parlement in het Verdrag van Lissabon meer bevoegdheden krijgt, maar de hier genoemde bevoegdheid is daar geen onderdeel van.

⁴ De PvdD vindt dat het Europees Parlement op dit moment ‘nog veel te weinig’ macht heeft om de besluitvorming te controleren. Concrete uitspraken over meer bevoegdheden voor het Parlement worden echter niet gedaan.

Eurocommissarissen naar huis te sturen'			
'Evenals de Europese Commissie moet het Europees Parlement het recht van initiatief krijgen'	PvdA, GroenLinks	SP ⁵ , D66	CDA, VVD ⁶ , PVV, CU/SGP, PvdD ⁷
'EP-kieslijsten moeten deels bestaan uit kandidaten uit de Europese Unie'	GroenLinks		CDA, PvdA, SP, VVD, PVV, CU/SGP, D66, PvdD
'De mogelijkheid van een burgerinitiatief op Europees niveau moet worden ingevoerd'	SP, GroenLinks	CDA, PvdA, D66 ⁸	VVD ⁹ , PVV, CU/SGP, PvdD
'Onderwijs en voorlichting moeten worden verbeterd om de kloof tussen burger en Europa te verkleinen'	PvdA		CDA, SP, VVD, PVV, GroenLinks, CU/SGP, D66, PvdD

⁵ De SP is tegen het overdragen van bevoegdheden van nationale parlementen aan het Europees Parlement, ten koste van democratische rechten. Een Europees Parlement dat de nationale democratie aanvult, 'juichen we echter toe'. Vermoedelijk doelt de SP hierbij op het initiatiefrecht.

⁶ Zie voetnoot 3.

⁷ Zie voetnoot 4.

⁸ Deze vorm van directe democratie wordt ingevoerd als het Verdrag van Lissabon in werking treedt. Partijen die het Verdrag van Lissabon steunen, zijn daarmee ook voorstander van invoering van het burgerinitiatief.

⁹ De VVD doet (ook) geen uitspraak over het Verdrag van Lissabon.

Standpunten per partij

Het CDA verklaart 'zeer' te hechten aan de democratische besluitvorming op Europees niveau. 'Daarin spelen het rechtstreeks verkozen Europees Parlement en de nationale parlementen een belangrijke rol.' Het subsidiariteitsbeginsel is voor de partij leidend. 'Wat op efficiëntere wijze op het lokale, regionale of nationale niveau kan worden geregeld, hoort daar thuis.' Europa moet zich vooral richten op de grensoverschrijdende en mondiale problemen.

Het CDA wil burgers, bedrijven en gemeentelijke en provinciale overheden behoeden voor 'het teveel' aan Europese regels en administratieve lasten en bepleit vermindering hiervan. Migrerende werknemers, grensbewoners en grensarbeiders moet het eenvoudiger worden gemaakt om aan sociale en fiscale regels te voldoen. Het Verdrag van Lissabon maakt de EU daadkrachtiger en democratischer en moet dan ook zo spoedig mogelijk in werking treden. De Europese Commissie moet worden verplicht duidelijk te maken wat de consequenties zijn van Europese wetgevingsvoorstellen voor burgers, bedrijven en lidstaten.

Het politieke proces in de EU is nog steeds te weinig democratisch, vindt de PvdA. Verbeteringen moeten in nieuwe verdragen vorm krijgen. Een initiatiefrecht voor het Europees Parlement hoort daar bij. Nationale parlementen moeten veel meer aandacht aan Europese regelgeving schenken dan nu het geval is. Daarnaast moeten burgers in de lidstaten beter geïnformeerd worden over ontwikkelingen in Europa. 'Meer aandacht voor Europa en haar lidstaten in onderwijs en in voorlichting is daarvoor van belang.' De Europese democratie is gebaat bij een einde aan ondoorzichtige lobbypraktijken van belangengroepen. 'Niet alleen lobbyisten zullen gedwongen moeten worden zich te registreren, maar ook al hun lobbyactiviteiten en voorstellen.' Er moet een eind worden gemaakt aan 'het verhuiscircus' tussen Brussel en Straatsburg.

De PvdA noemt voorwaarden waaraan nieuwe Europese regelgeving moet worden getoetst. Daaronder bevindt zich *niet* het subsidiariteitsbeginsel. Pleidooien om bestaande regels te herijken, 'mogen niet buiten de orde worden geplaatst'. Ook wanneer herijking op korte termijn niet mogelijk is, zullen nationale politici en Europese parlementariërs zich hiervoor sterk moeten maken. 'Zij dienen de burgers van Europa te tonen dat zij zich verzetten tegen overmatige gulzigheid van Europese instellingen.'

De PvdA wil bereiken dat niet alleen de gekozen leden van het Europees Parlement zich inspanssen voor de uitwerking en het in de praktijk brengen van haar visie, maar ook nationale bewindspersonen en nationale parlementariërs 'alsmede een gecoördineerd optreden met andere Europese socialistische en sociaal-democratische partijen, binnen de Partij van Europese Socialisten'.

De SP vindt dat de bescherming en bevordering van de democratische en sociale belangen van burgers centraal moeten komen te staan in het Verdrag van Lissabon. Het voorgenomen schrappen van tientallen vetorechten van nationale lidstaten moet worden teruggedraaid. 'Zo'n grootscheepse overdracht van nationale bevoegdheden naar de Brusselse eurocraten is niet in het belang van de burgers van de lidstaten.' Het uitgangspunt dat Brussel niet hoeft te regelen wat lidstaten beter zelf kunnen, moet beter worden vastgelegd. De nationale parlementen moeten 'niet minder maar meer' bevoegdheden krijgen om Brusselse regelgeving in goede banen te leiden. Het Europees Parlement moet zich 'niet langer' gedragen als een 'fanclub' van de Europese Unie, maar als een serieuze afvaardiging van nationaal gekozen volksvertegenwoordigers, dat wil zeggen als een 'controleur voor de burgers van hun lidstaat van het handelen van de Europese Commissie en de Raad van Ministers'.

Het Parlement moet individuele leden van de Commissie naar huis kunnen sturen. Het ondergeschikt maken van nationale wetgeving aan Brusselse besluiten is onnodig en ongewenst, omdat het de nationale democratie 'ondermijnt'. Nationale rechters moeten ook in de toekomst afwegen hoe Europees en nationaal recht zich dienen te verhouden. Op het gebied van buitenlandse en militaire politiek mag de nationale soevereiniteit niet verder worden ingeperkt. Nationale parlementen moeten meer mogelijkheden krijgen om onwenselijke Europese besluiten tegen te houden. Ministers van de verschillende lidstaten moeten eerst instemming krijgen van hun nationale parlement voordat ze akkoord mogen gaan met Europese wetgeving. Een 'substantiële minderheid' van nationale

parlementen van lidstaten moet genoeg zijn om onwenselijke regels tegen te houden. Er moest snel een einde komen aan het maandelijks 'verhuiscircus' tussen Brussel en Straatsburg. Via een burgerinitiatief moeten mensen in Europa hun stem kunnen laten horen. Eén miljoen handtekeningen moeten daarvoor genoeg zijn.

Europese samenwerking is volgens de SP nodig om vrede, stabiliteit en welvaart te garanderen. Hechte Europese samenwerking is nodig om 'nieuwe, grote en grensoverschrijdende problemen' als klimaatverandering, milieuvuiling, internationaal terrorisme en mondiale tegenstellingen tussen arm en rijk aan te pakken. De SP vindt dat belangrijke nieuwe stappen in de Europese samenwerking, zoals belangrijke verdragswijzigingen, via referenda aan burgers moeten worden voorgelegd. Met uitzondering van Ierland hebben alle Europese regeringsleiders en staatshoofden er na het afwijzen van de Europese Grondwet voor gezorgd dat er geen referenda plaatsvonden. 'Daarmee zijn de burgers belazerd. Dat mag niet nog eens gebeuren.'

De negatieve uitslag van het referendum geeft volgens de VVD aan dat veel Nederlanders ontevreden zijn. De EU wordt gezien als een 'elite-project voor Eurocraten' die ver weg staan van de problemen van alledag. 'Europa bemoeit zich met teveel zaken, de uitbreidingen zijn te snel gegaan, afspraken worden niet nagekomen en hebben voor de grote landen niet dezelfde betekenis als voor de kleine. Het terugwinnen van het vertrouwen moet prioriteit hebben. Hierin past ook het streven om met het Europees Parlement op één in plaats van twee locaties te vergaderen.'

De VVD vindt dat de EU haar prioriteiten moet bijstellen, de dingen moet doen die zij aankan en de rest aan nationale of regionale overheden moet overlaten. De partij kiest voor een 'krachtig Europa van kerntaken'. Omdat iets belangrijk is, hoeft dat nog niet te betekenen dat de EU taken op zich neemt. 'Alleen als er belemmeringen voor het onderlinge economische verkeer zijn, grensoverschrijdende problemen in het geding zijn en er schaalvoordelen kunnen worden benut moet de EU er met volle kracht voor gaan. Zo niet, dan blijft het een nationale aangelegenheid.'

Het is goed, aldus de VVD, dat het Europees Parlement in het nieuwe verdrag meer bevoegdheden krijgt. Dit betekent echter niet dat het nationale parlement zich voor voldongen feiten moet laten plaatsen. Het moet beter controleren wat ministers in 'Brussel' doen. 'Ministers moeten met duidelijke richtlijnen op pad worden gestuurd en indien nodig moet er aan de handrem worden getrokken wanneer de Europese Commissie al te activistisch wordt.'

De VVD wil dat de Nederlandse overheid Europese wetten niet langer strenger invoert dan nodig is. Extra nationale wetgeving op bestaande Europese richtlijnen als de fijnstofrichtlijn, de vogel- en habitatrichtlijn en Natura 2000 moet worden teruggedraaid teruggedraaid.

De PVV beschikt niet over een verkiezingsprogramma. Wel staan enkele, kort geformuleerde standpunten op de website van de partij: Nederland mag geen enkel vetorecht opgeven, het Nederlandse parlement moet 'iedere beslissing kunnen tegenhouden' en weer bevoegd worden op alle terreinen. Economische samenwerking is 'prima'. Samenwerking op andere terreinen moet desgewenst in aparte verdragen buiten de EU om worden geregeld.

Het Verdrag van Lissabon wordt door GroenLinks gezien als een belangrijke etappe in het grensoverschrijdende democratiseringsproces in Europa. Een sterker Europees Parlement, een Europese rol voor nationale parlementen, burgerinitiatieven, grotere openbaarheid en bindende grondrechten zijn vernieuwingen die burgers meer greep op de besluitvorming geven. Het verdrag kan echter niet alle grieven tegen Europa wegnemen. 'Daarvoor moet de EU beter gaan presteren bij het aanpakken van de klimaatcrisis, bij het veiligstellen van onze energievoorziening, bij het oplossen van conflicten, het scheppen van banen en het tegengaan van oneerlijke concurrentie.'

GroenLinks vindt dat het Verdrag van Lissabon 'geen eindstation' mag zijn. Voor een levendige democratie is meer nodig. 'Meer politiek in Brussel, met eurocommissarissen die spitsroeden lopen in het Europees Parlement. Meer 'Brussel' in de nationale politiek, met een hechte samenwerking tussen nationale en Europese parlementariërs. Europawijde referenda, die burgers meer greep geven op de besluitvorming. Een kiesstelsel dat politieke partijen uitdaagt om samen op te trekken met hun Europese geestverwanten. De Nederlandse kiezer kan dan niet alleen op een GroenLinkser stemmen, maar ook op een kandidaat van *Die Grünen* of *Les Verts*.'

De democratische controle moet worden verbeterd. 'De EU mag het leven niet wegzuigen uit de nationale democratieën, door teveel beleidsterreinen naar zich toe te trekken. Zij is een unie van burgers én lidstaten. De laatste blijven bevoegd voor taken die zij niet uitdrukkelijk overhevelen naar Brussel.' De EU moet alleen de grensoverschrijdende problemen aanpakken die de lidstaten zelf niet meer kunnen oplossen. Dan kan zij de beleidsruimte voor nationale overheden zelfs vergroten. 'Zo worden allerlei nationale initiatieven voor hernieuwbare energie sneller rendabel, als de EU ervoor zorgt dat kolencentrales een forse prijs betalen voor hun vuile uitstoot.'

Naar aanleiding van het Nederlandse en Franse 'nee' van 2005 en het Ierse 'nee' van 2007 vinden ChristenUnie en SGP dat de EU te maken heeft met een 'serieus legitimiteitsprobleem'. Europa wordt door veel burgers gewantrouwd. 'Het zou volstrekt onverstandig zijn om deze gevoelens van onbehagen onder grote delen van de bevolking te miskennen of te negeren.'

ChristenUnie en SGP vinden het negatieve beeld van Europa te ongenueanceerd en geven aan de EU 'geen onpersoonlijke macht' te vinden. Niettemin mag Brussel 'niet stilletjes buiten ons gezichtsveld doorgroeien'. Regels die overbodig zijn, moeten worden afgeschaft. 'Door goede communicatie en door goed te luisteren naar de burgers moet het vertrouwen in het Europese project worden herwonnen. De Europese Unie moet op haar beurt dat vertrouwen dan ook waarmaken.' De EU moet haar meerwaarde tonen ten opzichte van lokaal, provinciaal en nationaal beleid. Europees beleid is alleen gewenst bij grensoverschrijdende vraagstukken als economie, klimaat en asielbeleid. Europa zijn grenzen moet kennen, ook waar het gaat om zijn bevoegdheden. 'Zodat burgers bij Europa niet hoeven te denken aan een geldverslindend, bemoei- en regelzuchtig, geld rondpompend ambtelijk apparaat. Maar aan een helder, transparant en efficiënt opererend bestuur dat gecontroleerd wordt door de nationale parlementen én door het Europees Parlement.'

ChristenUnie en SGP willen actief gebruik maken van de mogelijkheden die het Verdrag van Lissabon bieden om als cluster van nationale parlementen invloed uit te oefenen op de besluitvorming van de Europese Commissie. Ook vinden zij het nodig dat de nationale parlementen zich inzetten voor een tijdige en correcte implementatie van EU-wetgeving. 'De kloof tussen het produceren van wetgeving en implementatie, gepaard met een afschuiven van de verantwoordelijkheid ervan op Brussel, is funest voor het vertrouwen van burgers in Europa. Dit geldt evenzeer voor de handhaving.'

De democratische controle op het Europees bestuur moet naar de mening van D66 dringend worden versterkt. Europa moet efficiënter, effectiever en transparanter worden. 'Hiervoor is het noodzakelijk dat zo veel mogelijk veto's worden afgeschaft en het Europese Parlement volledig zeggenschap krijgt.' Veto's moeten zoveel mogelijk worden afgeschaft, omdat ze 'verlamvend' werken in een uitgebreide Europese Unie. Veel meer besluiten moeten worden genomen met een meerderheid van stemmen in plaats van met unanimititeit. Het Europees Parlement moet effectieve democratische controle kunnen uitoefenen op alle beleidsterreinen. De Europese bevolking als geheel moet zich kunnen uitspreken over verdragswijzigingen, in elk geval door middel van een Europees referendum.

Een Europese Minister van Buitenlandse zaken moet worden aangesteld, die niet alleen Europa buiten de Unie kan vertegenwoordigen, maar in de hoedanigheid van Europees commissaris ook ter verantwoording kan worden geroepen door het Europees Parlement. De Europese Commissie moet een afspiegeling worden van de uitslag van de verkiezingen voor het Europees Parlement. De uitspraken van de burger moeten daadwerkelijk gaan tellen in Brussel. 'Alleen zo kan de kloof tussen burger en politiek worden gedicht.' Een eerste en noodzakelijke stap in die richting is het in werking treden van het Verdrag van Lissabon. Voor D66 zijn met name de versterking van de rol van het Europees Parlement en het aannemen van het Handvest van de Grondrechten redenen om het verdrag te steunen.

Voor een aantal belangrijke idealen, aldus D66, is de schaal van de problemen en van de oplossingen deels Europees, deels Nederlands. Dat geldt voor duurzaamheid, veiligheid en energie en ook voor de arbeidsparticipatie en vergrijzing in Nederland. 'Grote gebieden in Europa, zoals de Balkan en Oost-Europa huisvesten een enorm potentieel aan jonge mensen die nu te weinig onderwijsmogelijkheden hebben.' Uitgangspunt voor D66 is dat overheidsbesluiten genomen moeten worden op een niveau zo dicht mogelijk bij de burger (subsidiariteit). Door heldere verantwoording af te leggen door bestuurders op landelijk, regionaal en lokaal niveau moet de oorsprong van de besluiten blijken. Onverminderd geldt daarnaast de noodzaak van verbetering van verantwoording door de

Europese instellingen, in het bijzonder over bestedingen van budgetten. ‘Voor D66 is dat een basisvoorwaarde voor democratie. Europa is in ons gedachtegoed een collectief van burgers en niet een constructie van lidstaten.’

Nationale parlementen hebben een belangrijke rol te vervullen bij de democratische controle op Europees beleid. De politieke betrokkenheid van de Kamer bij Europese besluitvorming moet worden versterkt, onder meer door invoering van een behandelingsvoorbehoud naar Brits model. De partij is voorstander van een ‘actieve informatieplicht’ van lidstaten omtrent de omzetting van Europese regelgeving in nationale wetgeving. D66 is voorstander van één enkele zetel voor het Europees Parlement. Brussel is hiervoor de meest geëigende lokatie. De kleinere EU-organen kunnen naar Straatsburg worden verplaatst.

De Europese samenwerking moet wat betreft de PvdD een democratische basis krijgen. ‘De partij zal de huidige koehandel om economische belangen tussen de lidstaten krachtig bestrijden.’ De PvdD is tegen het Verdrag van Lissabon, omdat het beoogt bevoegdheden van nationale lidstaten over te hevelen naar Europa zonder dat de democratische besluitvorming verbetert. Zolang het democratische gehalte van de Europese Unie niet ‘substantieel’ verbetert, moet het vetorecht van de lidstaten behouden blijven. De EU moet stoppen met ‘geldverslindende’ verhuizingen tussen Brussel en Straatsburg.

De website van ToN vermeldt dat Nederland een ‘zelfbewuste’ positie in Europa moet innemen, ‘overeenkomstig onze bijdrage en zonder verlies van de eigen identiteit en bevoegdheden’.